

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
Кафедра Античності, Середньовіччя та історії України домодерної доби**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Декан факультету історії та
міжнародних відносин

Віталій АНДРЕЙКО

« 30 » 06 2025 року

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ПОЧАТКИ ЛЮДСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА РОЗВИТОК
ДАВНЬОСХІДНИХ ЦИВІЛІЗАЦІЙ**

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)
Галузь знань: А Освіта
Спеціальність: А4 Середня освіта
Предметна спеціальність: А4.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта)
Освітня програма: Історія
Статус дисципліни обов'язкова
Мова навчання українська

Ужгород – 2025

Робоча програма навчальної дисципліни «Початки людського суспільства та розвиток давньосхідних цивілізацій» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань А Освіта спеціальності А4 Середня освіта предметної спеціальності А4.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта), освітньої програми Історія.

Розробник: Андрусак Я.Я. – доцент кафедри Античності, Середньовіччя та історії України домодерної доби, факультету історії та міжнародних відносин ДВНЗ «УжНУ».

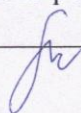
Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри Античності, Середньовіччя та історії України домодерної доби

протокол № 11 від «26» червня 2025 року

Завідувач кафедри доц. Ігор ЛІХТЕЙ

Схвалено науково-методичною комісією факультету історії та міжнародних відносин

протокол № 4 від «17» червня 2025 року

Голова науково-методичної комісії доц. Світлана МИШКО

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів: 8.0	Рік підготовки:	Рік підготовки:
Загальна кількість годин: 240	1	1
Кількість модулів: 3	Семестр:	Семестр:
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2.4 / 5.2 самостійної роботи студента – 3.3 / 4.4	1, 2	1, 2
	Лекції:	
	56	24
	Практичні (семінарські):	
	62	10
	Лабораторні:	
Вид підсумкового контролю: залік, екзамен	-	-
	Самостійна робота:	
Форма підсумкового контролю: усна	122	206

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета дисципліни – полягає у вивченні та інтерпретації історичних фактів та суспільних явищ різних країн, регіонів та цивілізацій, аналізі спільних рис та відмінностей у їх історичному розвитку, з'ясуванні досягнень та можливостей людства у минулому.

Знання дисципліни передбачає вміння збирати, систематизувати, аналізувати інформацію історичного характеру та використовувати її на практиці. Опрацювання історичних джерел та практичні види роботи спонукатимуть студентів до логічного мислення, критичного аналізу теоретичного матеріалу та історичних джерел. Оволодіння дисципліною передбачає пізнання політичних, соціально-економічних та культурно-релігійних процесів, які обумовлюють особливості історичного розвитку народів і країн світу. Програма навчального курсу розрахована на вивчення і засвоєння конкретного матеріалу по основним напрямкам політичної, економічної, соціальної і культурної історії країн світу, починаючи від виникнення людини та появи людських спільнот до зародження і розвитку давніх цивілізацій та їх занепаду.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти відповідної спеціальності таких компетентностей:

1. *Інтегральна компетентність* – здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання, що передбачає застосування концептуальних методів освітніх наук, предметних знань, психології, теорії та методики навчання і характеризується комплексністю та невизначеністю умов організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти.
2. *Загальні компетентності (ЗК):*
 - ЗК – 01 Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, до застосування знань у практичних ситуаціях.
 - ЗК – 02 Знання й розуміння предметної області та професійної діяльності.
 - ЗК – 10 Здатність поважати різноманітність і мультикультурність суспільства, усвідомлювати необхідність рівних можливостей для всіх учасників освітнього процесу.
3. *Фахові компетентності (ФК):*
 - ФК – 01 Здатність перенесення системи наукових знань у професійну діяльність та в площину навчального предмету.

- ФК – 04 Здатність формувати і розвивати в учнів ключові та предметні компетентності засобами навчального предмету та інтегрованого навчання; формувати в них ціннісне ставлення, розвивати критичне мислення.
- 4. *Предметні компетентності (ПК):*
 - ПК – 03 Знання категоріально-понятійного апарату історичної науки, здатність орієнтуватися у науковій періодизації історії, використовувати її як спосіб пізнання історичного процесу.
 - ПК – 05 Здатність розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот.

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Передумови вивчення навчальної дисципліни «Початки людського суспільства та розвиток давньосхідних цивілізацій» є опанування таких навчальних дисциплін освітньої програми:

ОК 03. Археологія;

ОК 04. Історична географія та картографія.

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «Історія», вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПР):

Програмні результати навчання	Шифр ПР
Демонструє знання історичної науки та громадянської освіти, оперує базовими категоріями та поняттями предметної спеціальності А4.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта) та імплементує здобуті знання у навчальну і практичну діяльність.	ПР – 7
Орієнтується в історичному часі, застосовуючи періодизацію, вміє характеризувати суспільні явища в розвитку, вільно оперує фаховою термінологією.	ПР – 14
Цінує різноманіття та мультикультурність; вміє ідентифікувати себе у системах загальнолюдських і національних цінностей, керується в педагогічній діяльності принципами толерантності, діалогу й співробітництва.	ПР – 20

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «Початки людського суспільства та розвиток давньосхідних цивілізацій»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПР
Оволодіння знаннями історичної науки та громадянської освіти, вміння використовувати понятійний і термінологічний апарат предмету в процесі теоретичної та практичної діяльності після закінчення навчального закладу.	ПР – 7
Вміння орієнтуватися в історичному часі з предмету та пояснювати і характеризувати історичні процеси та події первісної доби та періоду розвитку давньосхідних цивілізацій.	ПР – 14
Набуття навичок загальнолюдських і національних цінностей, дотримання принципів толерантності, діалогу й співробітництва в процесі педагогічної діяльності.	ПР – 20

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є:

- стандартизовані тести;
- реферати, есе;
- студентські презентації та виступи на наукових заходах;
- проходження онлайн-курсів з набуття педагогічних компетентностей, як елемент неформальної освіти;
- інші види індивідуальних та групових завдань.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Методи контролю

Концепція організації навчального процесу в Ужгородському національному університеті розроблена на основі «Тимчасового положення МОН України про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців».

Оцінювання якості знань студентів, в умовах організації навчального процесу за кредитно-модульною системою здійснюється шляхом поточного, модульного (проміжного), підсумкового (семестрового) контролю.

Поточний контроль

Поточний контроль – це оцінювання знань студента під час семінарських занять, самостійної роботи та активності студента на занятті.

Поточний контроль рівня засвоєння навчального матеріалу дисципліни оцінюється за п'ятибальною шкалою. У кінці семестру виводиться середнє арифметичне усіх одержаних оцінок за відповіді та модуль. Одержаний результат переводиться у бали.

Якщо студент жодного разу не відповідав на семінарських заняттях, матиме за відповідний поточний контроль 0 балів.

Форми участі студентів у навчальному процесі, які підлягають поточному контролю:

- виступ з основного питання (1-5 балів).
- усна наукова доповідь (1-5 балів).
- доповнення, запитання до виступаючого, рецензія на виступ (1-5 балів).
- участь у дискусіях, інтерактивних формах організації заняття (1-5 балів).
- аналіз джерельної і монографічної літератури (1-5 балів).
- письмові завдання (тестові, контрольні, творчі роботи тощо) (1-20 балів).

Критеріями оцінки при усних відповідях виступають: повнота розкриття питання; логіка викладення, культура мови; впевненість, використання основної та додаткової літератури (монографій, навчальних посібників, збірників документів, журналів, інших періодичних видань тощо), аналітичні міркування, вміння робити порівняння, висновки.

Предметом самостійної роботи студентів є опрацювання ними як окремих тем програми курсу в цілому, так і деяких розділів тем у вигляді реферату. Самостійна робота студентів оцінюється в діапазоні від 0 до 20-25 балів у кожному із змістових модулів.

Результати поточного контролю заносяться до журналу обліку роботи академічної групи. Позитивна оцінка поточної успішності студента за відсутності пропущених і невідпрацьованих семінарських занять, позитивні оцінки за модульні роботи є підставою допуску до підсумкової форми контролю – залік/іспит.

Модульний (проміжний) контроль

Модульний контроль (МК) проводиться два рази за семестр, відповідно до графіка навчального процесу.

Контрольні заходи модульного контролю з навчальної дисципліни проводяться під час семінарських занять в академічній групі відповідно до розкладу занять.

Контрольні заходи модульного контролю проводяться у комбінованій формі: у вигляді тестування та письмових контрольних робіт. Вид контрольного заходу та методика урахування складових модульного контролю при визначенні оцінки за МК розробляється викладачам і затверджується кафедрою.

До контрольного заходу відповідного модульного контролю студент допускається незалежно від результатів поточного контролю. На консультаціях студент може відпрацювати пропущені семінарські заняття, захистити індивідуальні завдання, реферати, а також ліквідувати заборгованості з інших видів навчальної роботи.

Студент, який з поважної причини не зміг з'явитися на модульний контроль за дозволом декана може скласти пропущений модульний контроль з предмету.

Підсумковий (семестровий) контроль

Система не передбачає обов'язкового семестрового заліку та екзамену для всіх студентів. Протягом першого навчального семестру студенти складають один модульний контроль, а протягом другого навчального семестру два модульні контролю під час тижнів, вільних від аудиторних занять, їх знання оцінюються у 100-бальній шкалі.

Студенти, які за результатами модульних контролів здобули з навчальної дисципліни не менше від встановленої мінімальної кількості балів, атестуються із виставленням їм державної семестрової оцінки («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно») відповідно до шкали переведення. Студенти, які атестовані з оцінкою «незадовільно» зобов'язані скласти семестровий залік та екзамен. Семестровий залік та екзамен можуть також скласти студенти, які бажають покращити оцінку, отриману за результатами модульних контролів. Оцінювання знань на заліку та екзамені здійснюється у 100-бальній шкалі.

Розподіл балів, які отримують студенти

Змістові модулі з дисципліни «Початки людського суспільства та розвиток давньосхідних цивілізацій» оцінюються наступним чином:

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота						Самостійна робота	Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	20	50	100
5	5	5	5	5	5			

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 2)

Поточне оцінювання та самостійна робота				Самостійна робота	Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	20	50	100
7	8	7	8			

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 3)

Поточне оцінювання та самостійна робота				Самостійна робота	Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	20	50	100
7	8	7	8			

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні заняття	12	30	9	30	10	30
Реферат	1	20	1	20	1	20
Модульна контрольна робота	1	50	1	50	1	50
Разом	14	100	11	100	12	100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

При оцінюванні модульної контрольної роботи враховується обсяг і правильність виконаних завдань:

- а) оцінка “відмінно” ставиться за правильне виконання всіх завдань;
- б) оцінка “добре” ставиться за виконання 75 % усіх завдань;
- в) оцінка “задовільно” ставиться, якщо правильно виконано більше 50% запропонованих завдань;
- г) оцінка “незадовільно” ставиться, якщо завдань виконано менше від 50 %.

Неявка на модульну контрольну роботу – 0 балів.

Ці оцінки трансформуються в рейтингові бали у такий спосіб:

“5” – 50 балів;

“4” – 40 балів;

“3” – 30 балів;

“2” – 20 балів.

Неявка на МКР – 0 балів.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

Три теоретичні питання. Виконання завдання потребує повної аналітичної і змістовної відповіді, кожне питання оцінюється від 0 до 33-34 балів.

33-34 балів отримують студенти, які повно та ґрунтовно розкрили теоретичне питання, використавши при цьому не лише обов’язкову, а й додаткову літературу. 23-32 отримують студенти, які в цілому розкрили теоретичне питання, однак не повно і допустивши деякі неточності. При цьому не використав на достатньому рівні обов’язкову літературу. 22-31 балів отримують студенти, які правильно визначили сутність питання, розкривши його лише частково і допустивши при цьому окремі помилки, котрі не впливають на загальне розуміння питання. 21-12 балів отримують студенти, які правильно визначили сутність питання, недостатньо або поверхово розкривши більшість його окремих положень і допустивши при цьому окремі помилки, які частково вплинули на загальне розуміння проблеми. 0-11 балів отримують студенти, які частково та поверхово розкрили лише окремі положення питання і допустили при цьому певні суттєві помилки, котрі значно вплинули на загальне розуміння питання.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		

35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1

Тема 1. Вступ. Мета і завдання курсу.

Обсяг курсу. Особливості лекційних і практичних занять, самостійної роботи, форм контролю за вивченням курсу. Мета і завдання курсу. Карти й атласи, особливості роботи з ними. Географічні та хронологічні межі курсу. Огляд основних джерел та літератури.

Тема 2. Вступ до палеоісторії.

Поняття «палеоісторія». Місце палеоісторії в історії людства. Предмет та завдання історії первісного суспільства. Класифікація джерел. Уявлення про первісність в добу античності, Середні віки на арабському сході, добу Відродження. Великі географічні відкриття і розширення та накопчення етнографічних знань. Зародження еволюційного розуміння первісності. Первісність очима просвітителів. Поява еволюційної теорії та її розвиток.

Тема 3. Періодизація та хронологія палеоісторії.

Особливості хронології і періодизації історії первісного суспільства. Геологічна періодизація. Розробка археологічної періодизації. Характер і зміст палеоліту, мезоліту, неоліту, енеоліту, бронзи і раннього заліза, визначення їх хронологічних рамок. Розробка антропологічної періодизації.

Періодизації історії первісного суспільства, запропоновані Л.Морганом, Г.Чайлдом. Сучасні культурно-антропологічні періодизації за типом общин та за типом політичного устрою.

Тема 4. Антропогенез. Від перших приматів до появи *homo sapiens*.

Поняття антропогенезу. Дарвін про походження людини. Неодарвінізм та креаціонізм. Мутаційна теорія. Місце людини в тваринному світі, проблема виділення людини із світу тварин. Еволюційна історія приматів. Критерії людини: культурні та біологічні підходи.

Перші знахідки решток викопних мавп – дріопітеків, проконсулів, рамапітеків. Австралопітеки: навколишнє середовище, походження, видова диференціація, способи виживання. Поява прямоходіння та знаряддевої діяльності. *Homo habilis* та епоха обдувай. Прабатьківщина людства. Архантропи (*Homo erectus*): фізіологічні особливості та різновиди. Розширення ойкумени. Неандертальці та епоха мустьє. Час і місце формування неоантропів (*Homo sapiens*). Фізичний тип неантропа. Виникнення рас та основні чинники расогенезу. Расовий поділ населення Землі в часи пізнього палеоліту-мезоліту. Розселення неантропів і розширення ойкумени.

Тема 5. Соціогенез. Праобщина, раньопервісна та пізньопервісна общини.

Джерела до вивчення походження людського суспільства. Зародження і розвиток суспільного виробництва. Найдавніші форми організації австралопітеків, *homo primigenius*, *homo habilis*. Праобщина, її внутрішня структура та взаємовідносини між її членами.

Перша форма «готового» суспільства – родова община. Виникнення екзогамії та дуальної організації суспільства. Перехід до пізнього палеоліту і завершення процесу становлення людини сучасного типу. Природне середовище часів існування ранньопервісної общини. В'юрмське зледеніння та розселення тваринного світу. Соціально-економічні відносини в ранньопервісній общині. Структура ранньопервісної общини.

Структура пізньопервісної общини. Природне середовище часів існування пізньопервісної общини. Соціально-економічні відносини в пізньопервісній общині.

Особливості сімейно-шлюбних відносин праобщини. Шлюб і сім'я в ранньопервісній общині. Сімейно-шлюбні відносини пізньопервісної общини. Еволюція сім'ї та шлюбу.

Тема 6. Політогенез. Розпад первісного суспільства та зародження цивілізацій.

Передумови розкладу первісного суспільства: поява надлишкового продукту. Диференціація власності, формування сімейної власності, дарообмін і розвиток престижної економіки. Передумови появи давньосхідних цивілізацій.

Модуль 2

Тема 7. Стародавній Єгипет.

Природні умови та географічне положення Єгипту. Періодизація історії Стародавнього Єгипту.

Єгипет у період Раннього і Середнього Царств. Особливості економічного, соціального і політичного життя країни. Утворення централізованої єгипетської держави у III тис. до н.е. Фараон та його деспотична влада. Державний апарат, його основні відомства. Система обожнення фараона та його влади. Роль жрецтва в суспільстві.

Єгипет в період Нового та Пізнього Царств: особливості економічного, соціального і політичного розвитку Єгипту в VII-VI ст. до н.е.

Культура стародавнього Єгипту.

Тема 8. Стародавня Месопотамія.

Географічне положення країни. Періодизація стародавньої історії Месопотамії. Проблеми хронології.

Месопотамія в архаїчний період. Найдавніші держави Шумеру і Аккаду. Політична історія шумерських міст-держав в ранньодинастичну епоху. Особливості їх соціального розвитку.

Політична роздрібленість Месопотамії на початку II тис. до н.е. Піднесення Вавилону. Законодавство Хаммурапі. Політичний устрій Вавілонії. Послаблення Вавілонської держави після смерті Хаммурапі.

Месопотамія у період Новоассирійського і Нововавилонського царств. Соціально-економічний розвиток та політичний устрій Ассирійської імперії. Розквіт Нововавилонського (Халдейського) царства за Навуходоносора II. Царювання Набоніда і завоювання країни персами. Вавілонія у складі Персидської імперії. Культура народів стародавньої Месопотамії.

Тема 9. Стародавні цивілізації Малої Азії та Закавказзя.

Хронологія та періодизація стародавньої історії Малої Азії.

Хеттське царство: соціально-економічний розвиток; формування класових відносин у Малій Азії в II тис. до н.е.; особливості політичного устрою хеттської держави; загибель Хеттської держави у VII ст. до н.е. під ударами "народів моря".

Релігія, міфологія та література хеттів. Науково-практичні знання. Архітектура та мистецтво.

Держави на заході Малої Азії та Закавказзі II-I тис. д.н.е. Троянське царство, його розквіт та загибель. Фрігійське царство, його боротьба з кіммерійцями та ассирійцями. Розпад Фрігійської держави на межі VIII-VII ст. до н.е. Утворення Лідійського царства, особливості його соціально-економічного розвитку та політичного устрою.

Ванське царство (Урарту) і держави Закавказзя. Виникнення держави Урарту - Ванського царства. Боротьба Урарту з Ассирією. Занепад і загибель Урарту. Особливості соціально-економічного розвитку та політичного устрою Урарту.

Тема 10. Стародавні цивілізації Східного Середземномор'я та Аравії.

Географічне положення Східного Середземномор'я. Найдавніший період історії Східного Середземномор'я (VIII-IV тис. до н.е.). Нашестя "народів моря". Розквіт Фінікії та Сирії у I тис. до н.е. Утворення Ізраїльсько-Іудейського царства, його розквіт за Давида та Соломона. Південно-палестинські царства Аммон, Моав, Едом. Східне Середземномор'я під владою ассирійських, нововавілонських і персидських царів.

Географічне положення і природні умови Аравійського півострова. Північноаравійські племена і ранні державні утворення. Південноаравійські держави, особливості їх господарського життя, суспільного устрою, політичної структури. Значення родоплеменного укладу в їх суспільному розвитку.

Тема 11. Найдавніші цивілізації Ірану та Середньої Азії.

Географічне положення Ірану та Середньої Азії. Елам і Мідія - найдавніші держави Ірану. «Світова» перська держава у VI-IV ст. до н.е. Особливості соціально-економічного розвитку та політичного устрою Персидської держави у VI-IV ст. до н.е. Причини неміцності "світової" держави Ахеменідів. Стародавні іранські культури. Ранній зороастризм.

Середня Азія у III-I тис. до н.е. Утворення Бактрійського царства. Боротьба середньоазіатських племен з персидською експансією і включення їх до складу Ахеменідів. Історичні наслідки ахеменідського завоювання.

Середня Азія в складі держави Селевкідів. Греко-Бактрійське царство. Утворення Кушанської держави, її взаємозв'язки з Індією, Парфією, Китаєм. Виникнення Парфянського царства, його експансія на захід.

Тема 12. Стародавня Індія.

Географічне положення і природно-кліматичні зони Індостану в давнину. Хронологія та преіодизація староіндійської історії.

Виникнення найдавнішої (Індської) цивілізації, основні її центри (Мохенджо-Даро і Хараппа). Індія у «ведійський період». Індія в «буддійський період». Індія в «класичний період». Стародавній Шрі Ланка (Цейлон).

Релігійні системи стародавньої Індії: ведизм, буддизм, індуїзм, їх еволюція, соціальна та екологічна етика. Культура стародавньої Індії.

Тема 13. Стародавній Китай.

Географічне положення Китаю. Найдавніші китайські держави: Шан-Інь і Західне Чжоу. Китай у період Східного Чжоу. Перша централізована держава в Китаї – Імперія Цінь: посилення царства Цінь, завоювання ним інших китайських царств і створення першої китайської імперії. Виникнення і розвиток імперії Хань: соціально-економічний розвиток. Політичний устрій. Міжусобиці та загибель імперії Хань. Культура стародавнього Китаю.

Тема 14. Стародавня Японія.

Географічне положення і природні умови Японії в давнину. Етногенез населення. Японія доби дзьомо. Зародження раньодержавних утворень (епоха яйої). Поширення в Японії буддизму. Культура стародавньої Японії.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Усього	Кількість годин					
		Денна форма навчання			Заочна форма навчання		
		у тому числі					
		Лекції	Семинарські заняття	Самостійна робота	Лекції	Семинарські заняття	Самостійна робота
1-й семестр							
Модуль 1							
Виникнення людини та зародження первісного суспільства							
Тема 1. Вступ. Мета і завдання курсу.	15	2	-	5	2	-	6
Тема 2. Вступ до палеоісторії.	34	2	-	10	2	-	20
Тема 3. Періодизація та хронологія палеоісторії.	45	4	4	15	2	-	20
Тема 4. Антропогенез. Від перших приматів до появи homo sapiens.	54	4	6	15	2	2	25
Тема 5. Соціогенез. Праобщина, раньопервісна та пізньопервісна общини.	52	4	6	15	-	2	25
Тема 6. Політогенез. Розпад первісного суспільства та зародження цивілізацій.	38	4	6	16	2	-	10
<i>Модульна контрольна робота</i>	2	-	2	-	-	-	-
<i>Разом за модуль</i>	240	20	24	76	10	4	106
Разом за семестр	240	20	24	76	10	6	106
2-й семестр							
Модуль 2							
Становлення давньосхідних цивілізацій							
Тема 1. Стародавній Єгипет.	30	4	6	6	2	2	10
Тема 2. Стародавня Месопотамія.	31	4	4	6	2	-	15
Тема 3. Стародавні цивілізації Малої Азії та Закавказзя.	31	4	4	6	2	-	15
Тема 4. Стародавні цивілізації Східного Середземномор'я та Аравії.	26	4	4	6	2	-	10
<i>Модульна контрольна робота</i>	2	2	-	-	-	-	-
<i>Разом за модуль</i>	120	18	18	24	8	2	50
Модуль 3							
Розвиток цивілізацій Середньої, Південної Азії та Далекого Сходу							
Тема 1. Найдавніші цивілізації Ірану та Середньої Азії.	31	4	4	6	2	-	15
Тема 2. Стародавня Індія.	30	6	4	6	2	2	10
Тема 3. Стародавній Китай.	33	4	6	6	2	-	15
Тема 4. Стародавня Японія.	24	4	4	4	-	2	10
<i>Модульна контрольна робота</i>	2	-	2	-	-	-	-
<i>Разом за модуль</i>	120	18	20	22	6	4	50
Разом за семестр	240	36	38	46	14	6	100
Разом годин:	480	56	62	122	24	10	206

6.3. Теми практичних (семінарських) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість	
		годин денна форма навч.	годин заочн. форма навч.
1.	Походження людини.	4	2
2.	Еволюція первісного суспільства.	4	-
3.	Зародження влади та криза первісності.	4	-
4.	Первісна культура.	4	-
5.	Особливості викладання історії первісного суспільства у середній школі.	4	2
6.	Теорія цивілізацій.	4	-
7.	Культура Стародавнього Єгипту.	4	-
8.	Політичний та соціально-економічний розвиток стародавнього Єгипту.	4	2
9.	Політичні та суспільно-економічні відносини в стародавній Месопотамії за законами Хаммурапі та асирійськими джерелами.	4	2
10.	Хетська держава і суспільство за хетськими законами.	4	-
11.	Держава Урарту за Ассирійськими та Урартськими написами.	2	-
12.	«Світова» перська держава у VI-IV ст. до н.е.	4	-
13.	Суспільний та державний лад стародавньої Індії за «Артхашастрою» та «Законами Ману».	4	-
14.	Повстання «червонобрових» у Стародавньому Китаї.	4	-
15.	Культура стародавнього Китаю.	4	-
16.	Теоретичні і методичні аспекти викладання історії та культури Стародавнього Сходу у середній школі.	4	2
Разом		62	10

6.4. Самосійна робота

Самостійна робота студента здійснюється за напрямами:

- організаційно-методична робота в бібліотеці;
- опрацювання джерел та літератури;
- конспектування літератури згідно з тематичним планом лекцій;
- опрацювання лекційного матеріалу;
- написання рефератів;
- підготовка виступів на семінарах, конференціях тощо;
- підготовка до заліку та іспиту з навчального курсу.

Частина самостійної роботи студентів (50%) здійснюється у вигляді опрацювання матеріалу із запропонованих тем, які стосуються окремих питань навчальної дисципліни.

Форма контролю: усне опитування. Кількість балів, яку можна отримати за складання цієї частини самостійної роботи – 10 балів.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
Модуль 1			
1	Матеріальна культура в добу первісності.	20	27
2	Духовна культура в добу первісності.	20	27
3	Виникнення рас і основні чинники расогенезу.	20	27

4	Заселення Американського і Австралійського континентів.	16	25
Модуль 2			
5	Культура стародавнього Єгипту.	6	15
6	Культура народів стародавньої Месопотамії.	6	15
7	Культура хеттів.	6	15
8	Культура народів Східного Середземномор'я та Аравії.	6	15
Модуль 3			
9	Культура народів Середньої Азії в давнину.	6	15
10	Культура стародавньої Індії.	6	10
11	Культура стародавнього Китаю.	6	10
12	Культура стародавнього Японії.	4	5
	Разом	122	206

Частина самостійної роботи студентів (50%) з курсу здійснюється у вигляді написання реферату на запропоновану проблематику.

Форма контролю: прилюдна доповідь. Кількість балів, яку можна отримати за складання цієї частини самостійної роботи – 10 балів.

Орієнтовний перелік тем:

№ з/п	Назва теми
Модуль 1	
1	Чарлз Дарвін – основоположник теорії еволюції.
2	Порівняльна характеристика фізичного типу архантропа і палеантропа.
3	Порівняльна характеристика фізичного типу палеантропа і неантропа.
4	Особливості первісного господарства та матеріальної культури привласнючого типу.
5	Передумови та зародження відтворюючого господарства. Культивація рослин та доместикація тварин.
6	Ранні землероби та їх матеріальна культура (пастівництво та поява номадизму).
7	Шлюб, сім'я та сімейно-шлюбні відносини первісної доби.
8	Житло і побут палеантропів.
9	Житло і побут неантропів.
10	Зародження та розвиток первісних вірувань.
11	Расова класифікація сучасного населення планети.
12	«Снігова людина»: факти та легенди.
13	Демографічна ситуація в добу первісності.
14	Характеристика негроїдної раси.
15	Характеристика монголоїдної раси.
Модуль 2, 3	
1	Будда – вчення і діяльність.
2	Індуїзм в суспільному житті Стародавньої Індії.
3	Цінь Шіхуанді – життя і діяльність.
4	Конфуцій – видатний філософ.
5	Аменхотеп IV – фараон реформатор.
6	Тасмниці гробниці Тутанхамона.
7	Велика китайська стіна.
8	Видатні фараони Стародавнього Єгипту.
9	Хаммурапі – видатний політичний діяч.
10	Хети – перші залізороби.
11	Релігія в Стародавньому Китаї.
12	Чандрагупта Маурья – життя і діяльність.

13	Стародавні шумери – винахідники колеса.
14	Боги Стародавнього Єгипту.
15	Жінки-фараони Стародавнього Єгипту.

Вимоги до написання реферату:

Підготовка реферату з одного питання програми (за вибором студента) є самостійною домашньою роботою. Критерієм оцінки реферату є такі параметри: виразно сформульована проблема; обґрунтування її актуальності; короткий огляд літературних джерел, поглядів різних (кількох) авторів на суть проблеми; логічна послідовність і аргументованість викладу змісту; наявність власної (авторської) позиції; пов'язаність змісту реферату з сучасними українськими реаліями (практичними чи теоретичними); наявність висновку й посилань на джерела. Не зараховуються ті реферати, які є плагіатом чи передруком текстів із підручників або Інтернету. У процесі підготовки реферату студенти отримують практичні навички самостійної роботи з джерелами та літературою, уміння робити висновки й узагальнення різних точок зору на події та явища, висловлювати свої погляди на існуючі проблеми. При підготовці реферату необхідно виділити декілька етапів:

- вибір теми та пошук необхідної літератури;
- вивчення зібраних матеріалів;
- написання реферату;
- його захист впродовж 5 хвилин.

Після вибору та осмислення теми, яка зацікавила студента, необхідно отримати консультацію у викладача щодо складання попереднього плану і списку тематичної літератури. Ознайомлення з літературою є дуже відповідальним етапом роботи над есе, оскільки сьогодні існує чимала кількість публікацій та різноманітних досліджень, спектр яких коливається від заідеологізованих робіт радянського часу або занадто радикальних, псевдонаукових праць сьогодення до справді виважених робіт. Тому спроба об'єктивно осмислити різні погляди вимагає критичного співставлення джерел інформації, глибокої розумової праці. Після опрацювання літератури, можна скласти план, що включає два чи три питання, які розкривають основний зміст теми. Найважливіші вимоги до написання реферату – змістовність, логічна послідовність, органічний зв'язок викладу окремих питань. Після розкриття кожного питання плану обов'язково робляться висновки, лише по завершенні розгляду всієї теми робиться ґрунтовний загальний висновок. Усі теоретичні положення й висновки зроблені в есе, повинні бути аргументовані з посиланнями на джерела.

Технічні вимоги до оформлення реферату:

- титульна сторінка має бути оформлена за зразком;
- обсяг матеріалу 2-5 стор.;
- формат паперу А4 (білого кольору), інформацію фіксувати тільки на одному боці аркушу, поля – (верхнє, нижнє та лїве – 2 см, правє – 1 см), шрифт – Times New Roman, розмір – 14, інтервал – 1,5;
- наприкінці реферату студент повинен зробити самостійні висновки;
- в кінці реферату має бути вказана використана література;
- оформлений реферат студент підписує і проставляє дату виконання.
- реферат слід здати викладачеві або методисту кафедри.

6.5. Індивідуальні завдання

Не передбачені за навчальним планом.

6.6.Перелік питань для підсумкового контролю 1-й семестр

1. Мета і завдання курсу.
2. Географічні та хронологічні межі курсу.
3. Джерела та історіографія палеоісторії.
4. Хронологія палеоісторії та перші періодизації.

5. Геологічна періодизація.
6. Археологічна періодизація.
7. Антропологічна періодизація.
8. Періодизація Л.Моргана.
9. Періодизація Г.Чайдла.
10. Поняття антропогенезу. Рушійні сили антропогенезу.
11. Місце людини у Всесвіті й тваринному світ
12. Найдавніші витoki людини.
13. Австралопітеки: навколишнє середовище, походження, видова диференціація та способи виживання.
14. Перші представники Номо на Землі.
15. Сучасна наука про прабатьківщину людства. Проблема грані між людиною і твариною.
16. Найдавніші люди. Номо erectus.
17. Неандертальці та епоха мустьє.
18. Час і місце формування неоантропів. Фізичний тип неантропа.
19. Виникнення рас і основні чинники расогенезу.
20. Розселення неоантропів, освоєння Америки та Австралії.
21. Праобщина та особливості її функціонування.
22. Ранньопервісна община та її розвиток.
23. Пізньопервісна община: загальна характеристика.
24. Політогенез. Передумови розпаду первісного суспільства.
25. Становлення влади і держави.
26. Розвиток відтворюючого господарства в добу політогенезу.
27. Матеріальна культура первісної доби.
28. Духовна культура первісної доби.
29. Теорія цивілізацій.
30. Особливості викладання історії первісного суспільства у середній школі.

2-й семестр

31. Джерела та історіографія Стародавнього Єгипту.
32. Хронологія історії Стародавнього Єгипту.
33. Періодизація історії Стародавнього Єгипту.
34. Природні умови та географічне положення Єгипту.
35. Єгипет у період Раннього Царства.
36. Єгипет у період Стародавнього Царства.
37. Єгипет в період Середнього Царства.
38. Єгипет в період Нового Царства.
39. Єгипет в період Пізнього Царства.
40. Культура стародавнього Єгипту.
41. Хронологія стародавньої історії Месопотамії.
42. Періодизація стародавньої історії Месопотамії.
43. Месопотамія в архаїчний період.
44. Найдавніші держави Шумеру і Аккаду.
45. Піднесення Вавилону. Законодавство Хаммурапі.
46. Месопотамія у період Новоасирійського царства.
47. Соціально-економічний розвиток та політичний устрій Ассирійської держави.
48. Розквіт Нововавілонського (Халдейського) царства за Навуходоносора II.
49. Культура народів стародавньої Месопотамії.
50. Хронологія і періодизація стародавньої історії Малої Азії.
51. Хеттське царство.
52. Культура хеттів.

53. Фрігійське царство.
54. Утворення і розвиток Лідійського царства.
55. Ванське царство (Урарту) та стародавні держави Закавказзя.
56. Географічне положення Східного Середземномор'я.
57. Розквіт Фінікії та Сирії у I тис. до н.е.
58. Утворення Ізраїльсько-Іудейського царства, його розквіт за Давида та Соломона.
59. Південно-палестинські царства Аммон, Моав, Едом.
60. Географічне положення і природні умови Аравійського півострова.
61. Південноаравійські держави.
62. Географічне положення Ірану та Середньої Азії.
63. Елам і Мідія - найдавніші держави Ірану.
64. «Світова» перська держава у VI-IV ст. до н.е.
65. Стародавні іранські культури. Ранній зороастризм.
66. Греко-Бактрійське царство.
67. Утворення Кушанської держави, її взаємозв'язки з Індією, Парфією, Китаєм.
68. Виникнення Парфянського царства, його експансія на захід.
69. Географічне положення і природно-кліматичні зони Індостану в давнину.
70. Хронологія та періодизація стародавньої історії.
71. Виникнення найдавнішої (Індської) цивілізації, основні її центри (Мохенджо-Даро і Хараппа).
72. Індія у «ведійський період».
73. Індія в «буддійський період».
74. Індія в «класичний період».
75. Релігійні системи стародавньої Індії: ведизм, буддизм, індуїзм.
76. Культура стародавньої Індії.
77. Географічне положення Стародавнього Китаю.
78. Найдавніві китайські держави: Шан-Інь і Західне Чжоу.
79. Китай у період Східного Чжоу.
80. Перша централізована держава в Китаї - Імперія Цинь.
81. Виникнення і розвиток імперії Хань.
82. Культура Стародавнього Китаю.
83. Теоретичні і методичні аспекти викладання історії та культури Стародавнього Сходу у середній школі.

7. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

З метою підвищення якості засвоєння матеріалу при проведенні занять використовуються різноманітні демонстраційні матеріали: ілюстрації, портрети, картографічний матеріал.

Проведення занять передбачає стандартно обладнані навчальні аудиторії та використання технічних засобів: ноутбук, інтерактивна дошка чи проектор.

Програмне забезпечення: доступ до мережі Інтернет, система електронного навчання «Moodle», корпоративна пошта.

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

а) Палеоісторія

Основна література

Баженов О. Л. Історія первісного суспільства. Практикум. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2015. 124 с.

Баженов О. Л. Історія первісного суспільства: підручник. Кам'янець-Подільський: Сисин Я. І., 2016. 371 с.

Дроздов В. В. Історія первісного суспільства в схемах і таблицях: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Ізмаїл: РВ ІДГУ – СМІЛ, 2016. 200 с.

Історіографія первісної історії: конспект лекції. Уклад. Ю.В. Мисько; Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці: Рута, 2005. 36 с.

Скирда В. В. Історія первісного суспільства: підручник. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2018. 171 с.

Шауренко А., Барвінок О. Історія первісного суспільства. Київ: Кондор, 2022. 192 с.

Допоміжна література

Борисова О. В. Соціально-історична антропологія: електронний навчальний посібник. Луганськ, 2009. 270 с.

Досліджуємо історію і суспільство. Підручник інтегрованого курсу для 6 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Пометун О. І., Ремех Т. О., Пометун О. І., Ремех Т. О.). К., 2023. Режим доступу: <https://pidruchnyk.com.ua/2608-istoriia-6-klas-pometun-2023.html>

Досліджуємо історію і суспільство. Підручник інтегрованого курсу для 6 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Васильків І. Д., Басюк О. Я., Гінкул Г. С., Грисюк Л. А.). Тернопіль, 2023. Режим доступу: <https://pidruchnyk.com.ua/2607-doslidzhuemo-istoriiu-6-klas-vasylkiv.html>

Кузьменко Л. П. Еволюція Homo sapiens: навч. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2021. 136 с.

Сегеда С. Антропологія. – К., 2001.

Ситник О. Культурна антропологія: походження людини і суспільства: навчальний посібник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. 180 с.

Товтин Я. І. Сучасні наукові дискусії щодо походження неандертальця. Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Історія. Ужгород. 2014. Вип. 2 (33). С. 73 – 76.

Харарі Ю. Людина розумна. Історія людства від минулого до майбутнього. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 544 с.

Харарі Ю. Homo Deus. Людина божественна: За лаштунками майбутнього. К: BookChef, 2018. 464 с.

Alan R. Templeton. Human Races: A Genetic and Evolutionary Perspective Department of Biology Washington University. – Режим доступу:

<http://www.unl.edu/rhames/courses/current/readings/templeton.pdf>

Crabtree Pam J. Archaeology and prehistory. Boston: McGraw-Hill, 2001.

Geoff Bailey. World Prehistory from the Margins: The Role of Coastlines in Human Evolution // Journal of Interdisciplinary Studies in History and Archaeology. - Vol. 1. - No.1 (Summer 2004). - 39-50 pp. – Режим доступу: <http://eprints.whiterose.ac.uk/1897/1/baileyg7.pdf>

Paul Mellars. Neanderthals and the modern human colonization of Europe // Department of Archaeology. - Cambridge University. – Режим доступу:

<http://www.unl.edu/rhames/courses/current/readings/mellars-human-dispersal.pdf>

Renfrew Colin. Prehistory: The Making of the Human Mind. - New York: Modern Library. - 2008. – Режим доступу:

https://384ae8dbd578094fb7715634448b40abab46a656.googleusercontent.com/host/0B76vrkfykRBgYVBlcm5ZbDRGSU0/gdk1_29/B00125L81W-Prehistory-Making-Modern-Library-Chronicles-ebook.pdf

Soukup V. Prehistorie rodu Homo. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2015.

Steven Mithen. AFTER THE ICE. A Global Human History, 20,000-5000 Be // Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts. – Режим доступу:
<http://ghaly.union.edu/ghalya/SMARTERPLANET/PRESENTATION/WalkerReading1.pdf>

б) Стародавній Схід **Основна література**

Захарова О.О. Практикум з історії Стародавнього Сходу: Навчально-методичний посібник. Чернігів, 2011.

Лао-цзи. Дао Де Цзін. Книга про шлях та силу. Переклад Лесі Дудченко. Київ: Арій, 2022.

Луговий О. М. Історія Стародавнього Сходу: навч.-метод. посіб. до нормат. дисципліни проф. підготовки для студентів першого (бакалавр.) рівня вищ. освіти спец. 032 Історія та археологія / О. М. Луговий ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Ф-т історії та філософії. – Одеса: ОНУ, 2021. - Ч. 1. - 2021. - 213 с.

Сунь-цзи, У-цзи. Мистецтво війни. Пер. Григорія Латника; Трактат про воєнне мистецтво. Пер. Ігоря Андрущенка. Київ: Арій, 2023.

Шама О. І. Історії Стародавнього Сходу. Лекції. Методичні рекомендації. Посібник для студентів історичного факультету денної і заочної форми навчання. – Тернопіль : ТНПУ, 2015.

Шама О. І. Хрестоматія з історії Стародавнього Сходу. – Тернопіль : ТНПУ, 2015.

Шама О. І. Хрестоматія з історії Стародавнього Сходу. – Тернопіль : ТНПУ, 2015. - Ч. 2.

Допоміжна література

Болдирев Р. В. Давні писемності Близького Сходу (Месопотамське письмо. Єгипетська ієрогліфіка. Індоевропейські лексичні єгиптизми). Наукові студії – XXI. Філософія. Філологія. Педагогіка. Економіка. 2015. Т. 7, вип. 5. С. 245-279.

Гавриленко О. А. Історія міжнародного права: стародавня доба: навчальний посібник. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2021. 232 с. 3. Гавриленко О.А., Сироїд Т.Л., Фоміна Л.О. Становлення передумов формування законів і звичаїв війни в стародавню епоху: класичні та сучасні підходи до вирішення проблеми. Military offences and war crimes: background, theory and practice: collective monograph. Ed. by V.M. Stratonov. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2023. P. 164-204.

Історія стародавнього світу : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. істор. спец. Т. 1 / С. О. Голованов // Всесвітня історія : в 5 т. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016.

«Історія України. Всесвітня історія» підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Щупак І. Я., Бурлака О. В., Власова Н. С., Піскарьова І. О.). К., 2023. Режим доступу: <https://pidruchnyk.com.ua/2610-istoriia-6-klas-shchupak-2023.html>

«Історія України. Всесвітня історія» підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Бандровський О. Г., Власов В. С., Данилевська О. М.). К., 2023. Режим доступу: <https://pidruchnyk.com.ua/2609-istoriia-6-klas-bandrovskiyi-2023.html>

Товтин Я.І. Військова справа Стародавнього Єгипту за правління Рамзеса II / Яна Товтин. Науковий вісник УжНУ. Серія: Історія. 2018. Вип. 2 (39). С.107-110.

Україна і світ. Вступ до історії та громадянської освіти. Підручник інтегрованого курсу для 6 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Щупак І. Я., Власова Н. С.). К., 2023. Режим доступу: <https://pidruchnyk.com.ua/2605-ukraina-i-svit-6-shchupak.html>

Україна і світ. Вступ до історії та громадянської освіти. Підручник інтегрованого курсу для 6 класу закладів загальної середньої освіти (авт. вт. М. Кафтан, І. Костюк, К. Новікова). К., 2023. Режим доступу: <https://svitdovkola.org/viewer/uis6>

Україна і світ. Вступ до історії та громадянської освіти. 6 клас: навчальні матеріали у 5 частинах. Ч.1. (авт. вт. І.В. Гавриш, Р.Я. Пастушенко, Л.М. Хлипавка, О.Г. Аркуша, М.М. Мудей, М.С. Боарь). Харків, 2024.

Encyclopedia of ancient Egypt revised edition / Margaret R. Bunson. – Режим доступу:

http://www.ereading.club/bookreader.php/142072/Bunson_Encyclopedia_of_ancient_Egypt.pdf
History of Mesopotamia // Enciclopedia Britannica. – Режим доступу:
<https://www.britannica.com/place/Mesopotamia-historical-region-Asia>
Ancient Empires From Mesopotamia To The Rise Of Islam. – Режим доступу:
<http://trophycup.xyz/ancient-empires-from-mesopotamia-to-the-rise-of-islam-pdf-download.html>
The Cambridge History of China. – Режим доступу:
http://www.twirpx.com/files/historic/asia_africa/china/cambridge_history_of_china/
Verner M. The Pyramids. London: Atlantic Books, 2014.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

Ужгородський національний університет

Сайт Ужгородського національного університету - <https://www.uzhnu.edu.ua>
Сторінка факультету історії і міжнародних відносин
<http://www.lib.uzhnu.edu.ua/node/50/show>
Інфо-центр факультету (розклади, зміни, оголошення) -
<https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/124>
Відділ онлайн послуг Наукової бібліотеки УжНУ - <http://www.lib.uzhnu.edu.ua>
Послуга тематичний підбір літератури - <http://www.lib.uzhnu.edu.ua/node/50/show>
Науковий вісник УжНУ: серія Історія - <http://visnyk-ist.uzhnu.edu.ua/index>
Сайт електронного навчання - <https://e-learn.uzhnu.edu.ua/login/index.php>
Бібліотеки та музеї
Сайт Наукової бібліотеки УжНУ - <http://www.lib.uzhnu.edu.ua>
Закарпатська обласна наукова бібліотека - <http://www.biblioteka.uz.ua>
Бібліотеки України - <http://www.biblioteka.uz.ua/chapter/www/>
Сайт Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського – <http://www.nbuv.gov.ua>
Освіта-UA (освітній портал) – <http://osvita-ua.net/>
Інтернет сайти (книги, статті й т.п.)
Вікіпедія – електронна енциклопедія (українською мовою) – <http://uk.wikipedia.org/>
Електронні книги - <https://www.twirpx.com>
Книги google - <https://books.google.com.ua>
Google Академія - <https://scholar.google.com.ua>
Чтиво електронна бібліотека - <https://chtyvo.org.ua>
Прометеус (онлайн-платформа) - <https://prometheus.org.ua>

**Результати перегляду
робочої програми навчальної дисципліни**

Робоча програма перезатверджена на 20___ / 20___ н.р. без змін; зі змінами (Додаток ___).
(потрібне підкреслити)

протокол № ___ від «___» _____ 20___ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20___ / 20___ н.р. без змін; зі змінами (Додаток ___).
(потрібне підкреслити)

протокол № ___ від «___» _____ 20___ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20___ / 20___ н.р. без змін; зі змінами (Додаток ___).
(потрібне підкреслити)

протокол № ___ від «___» _____ 20___ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20___ / 20___ н.р. без змін; зі змінами (Додаток ___).
(потрібне підкреслити)

протокол № ___ від «___» _____ 20___ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)